

*Др Драгана Кнежић-Појовић,
виши научни сарадник Института за ујоредно право, Београд*

Право информисања чланова управног одбора (одбора директора) акционарског друштва

Резиме

Пословни свет ишешко може да избегне обавештавање, ишо је данас виштална друштивена вредност. Право на информисање чланова ујравног одбора, које ојерационализује начела одговорности и јрансаренности у функционисању органа ојвореног друштива, посила је један од главних инстишутуа корпоративног ујрављања. Размајрање права на информисање чланова ујравног одбора (захтев информације, природа информације, домашај информисања, услови информисања, начини информисања, ситално информисање) указује да његов оквир не може лако да се посилави. Међуштим, шо не може да буде ојравдање за законодавца да не јризна право као шакво.

Кључне речи: *право информисања, информација, ојворено акционарско друштво, чланови одбора.*

Почетком деведесетих година двадесетог века „ветар који је дувао с Атлантика“ донео је у европски правни простор правни институт корпорацијског управљања (*corporate governance*).¹⁾ Институт корпорацијског управљања снажно је покренуо размишљања о редесфинисању моћи или равнотежи овлашћења управног

одбора (одбора директора), његовог председника и генералног директора (извршних директора) у отвореним акционарским друштвима. Међу бројним правним институтима који конституишу корпорацијско управљање у овом типу привредних друштава је и право информисања чланова управног одбора (одбора директора) које, генерално посматрано, операционализује начело јачања одговорности и начело транспарентности рада органа привредних друштава (отворених акционарских друштава).

Све више присутни у Европи, амерички акционари захтевали су, између осталог, већу транспарентност рада органа отворених акционарских друштава и побољшање финансијског и сваког другог информисања. С друге стране, европска пракса је показивала проблем свемоћи председника-генералног директора, па је било неопходно установити контра-снагу у виду ефикасног, а то значи и информисаног, управног одбора (одбора директора).

Право информисања чланова одбора у континентално-европском правном кругу међу првим је предвидео швајцарски *Code des obligations*, који је 1991. године измењен у делу о акционарским друштвима. Швајцарски законодавац је право информисања поставио и кроз обавезу чланова одбора да се интересују за ток послова друштва,²⁾ док је нпр. македонски законодавац проблем информисања поставио као обавезу информисања, снажно је наглашавајући у члану о обавезама и одговорностима чланова одбора директора.³⁾ За афирмацију права информисања посебно је значајно поменути француски закон из 2001. године „*Nouvelles réglementations économiques*“ (NRE), који се састоји из хетерогених одредаба, али се суштински односи на акционарска друштва.⁴⁾ Директно инспирисан англосаксонском идејом о корпорацијском управљању, овај закон доноси значајне реформе, међу којима је и увођење права информисања чланова управе.

Информација и право информисања

Информисање је данас, више него икад, једна од есенцијалних вредности друштва.

Према Капитановом Правном речнику, информација је податак који се поседује и деловање које се предузима да се тај податак саопшти другима (одређеном појединцу или јавности).⁵⁾ Друкчије речено, информација је средство, елемент знања које се има и деловање које се састоји у саопштавању тог елемента знања. Ве-

1. Француска доктрина сматра нпр. да су извесна решења права акционарских друштава просто „експлодирала“ под англосаксонским притиском. Merle Ph., *Droit commercial – Sociétés commerciales*, Paris, 2001, 8. изд., par. 248.
2. Чл.715а СО; чл. 716б, ст. 2. *CO. Chaudet F., Droit suisse des affaires, Bâle-Genève-Munich-Bruxelles*, 2000, стр. 165-166.
3. Законот за трговските друштва, Службен весник РМ, 58/2002, чл. 265
4. Loi n. 2001-420 du 15 mai 2001 relative aux nouvelles réglementations économiques, JO du 16 mai 2001, p. 7776. Одредбе које уређују акционарска друштва, интегрисане у *Code de commerce*, чине чланове L.224-1 до L.225-257.

ковна изрека „знање је моћ“ указује на вредност информације као средства знања. Стога не чуди што захтевање права информисања има данас општи карактер.

Свет предузећа није побегао од овог захтева, па ће се показати да је информисање један од најконстантнијих извора инспирација законодавца. С једне стране, пословна тајна је реалност трговачког живота. Витални интерес предузећа је да своју делатност обавља у дискрецији, то ће рећи уз поштовање тајне његових послова. У непријатељском свету конкуренције, свету тишине и тајне, неоткривање ситуације предузећа има чак стратешки значај. Потпуна транспарентност створила би понекад велику опасност. Али, с друге стране, и право информисања је реалност професионалног и трговачког живота. Располагање довољним информацијама о пословима предузећа може да буде најпре у служби општег интереса. Стога је законодавац предвидео право информисања у циљу заштите општег интереса. Такође, законодавац је организовао информацију усмерену према вани у циљу заштите и приватних интереса, предвиђајући право информисања спољних саговорника предузећа (повериоци, финансијери итд.). Али, право на информацију неоспорно уживају и интерни партнери (чланови, акционари, запослени), који треба да буду упућени у кретање и функционисање предузећа, нарочито широко упућени када је предузеће у тешкоћама. Пословно право бележи еволуцију и ширење како вањског тако и унутрашњег права информисања.⁶⁾

Једна од компонената овог последњег, тзв. унутрашњег права информисања, је право информисања чланова одбора отворених акционарских друштва.

Ситуације у којима се чланови одбора жале на недостатак информација могу да буду веома различите. Опште је познато да је у многим акционарским друштвима управни одбор само један формалан орган чији чланови не обављају истински своје функције (екстремни случај тзв. „порцуланских“ чланова управе) и у којем делује само председник-генерални директор (извршни директори). Овај, у таквим околностима, не осећа потребу да даје информације члановима одбора. Понекад, опет, председник сматра да треба да задржи информације, плашећи се за успешност рада. Његов страх може да произлази из предвиђања да поједини чланови неће моћи да разумеју чланове који су посебно компетентни у домену одлуке која се доноси. Или нпр. његов страх може да се односи на евентуалну идискрецију чланова. Није немогуће да је задржавање информације уследило због супротстављања које може да постоји између различитих група које деле капитал друштва итд. Различитост конкретних ситуација јасно показује да су случајеви недостатка информација далеко од тога да се могу сматрати ретким.⁷⁾

Признавање права информисања у вези је са генералном функцијом одбора: управљање друштвом. Он је тај који дефинише циљеве и доноси стратешке одлуке у економском, финансијском и технолошком домену. Право информисања

5. *Vocabulaire juridique* Capitain, 5. éd., 1996, в. Information; наведено према: Krief-Verbaere C., *Les obligations d'information dans le droit pénal des affaires*, RTD com. 3/1999, стр. 585.

6. Virassamy G.J., *Les limites à l'information sur les affaires d'une entreprise*, RTD com. 2/1988, стр. 180 и д.

7. Baillod R., *L'information des administrateurs de sociétés anonymes*, RTD com. 1/1990, стр. 2.

произлази из саме природе улоге одбора: информисање је везано за функцију коју обавља. Функција управљања, оствареног на принципу колегијалитета, карактеристичном за акционарска друштва, довољна је за утемељење права информисања у корист чланова одбора. Јер, како извршити коректно овај задатак, како одлучивати без поседовања потребних информација? Такође, признавање права информисања чланова одбора произлази и из одговорности која је за њих везана. Тежина функције управљања манифестује се кроз одговорност за грешке почињене у управљању. Стога се њихово право на информацију показује и као обавеза потпуног познавања ствари, како одлуке које доносе не би биле штетне по интересе друштва или трећих. У том циљу у појединим законодавствима се говори, како је напред истакнуто, истовремено о праву да се добију обавештења о свим пословима друштва и о обавези да се траже обавештења, тако да ширење права не иде без раста обавеза.

Ипак, афирмација права информисања у европском правном простору изазвала је и извесне дилеме. Тако, доктрина сматра да ово право покреће основно питање: да ли се овом праву може дати чврст оквир,⁸⁾ односно да ли оно измиче сваком покушају систематизације?⁹⁾ Да би се дао одговор на ово питање потребно је размотрити питања вршења овог права и мера које се могу применити у случају његове повреде.

Вршење права информисања

Потребно је напоменути да се код вршења права информисања ради увек о индивидуалном информисању.

а) Иницијатива за информисање – На првом месту поставља се питање: да ли су чланови управе ти који ће захтевати од председника одбора претходну информацију, или је председник тај који ће самоиницијативно прибавити информацију члановима? Ако закон не садржи одредбу тог садржаја, а то се углавном избегава због могућих нијансираних решења, мишљења о том питању у доктрини се разликују.

С једне стране, неспорно је да је дужник информисања председник јер је, због свог положаја у друштву, у могућности да прикупи информације и да их држи. Стога се, сматрају неки аутори, може узети да иницијатива за претходно информисање долази од председника. Другим речима, иницијатива значи да председник предузима кораке у правцу информисања и не може се ограничити на чекање захтева чланова управе.¹⁰⁾

8. *Ibid.*, стр. 4.

9. Reinhard Y., *Chronique de législation et de jurisprudence françaises, Sociétés par actions*, n. 4.-*Information des membres du conseil d'administration*, RTD com. 3/1990, стр. 416.

10. У овом смислу нпр.: Chazal J.-P. – Danet D., *Chronique de législation et de jurisprudence françaises, Les administrateurs dans la loi sur les nouvelles régulations économiques (NRE)*, n. 1- *Transparence*, RTD com. 4/2001, стр. 936; Reinhard, *op. cit.* (3/1990), стр. 416.

С друге стране, чини се да је тешко ставити на терет председнику одбора обавезу да, на неки начин, претекне захтев чланова управе. Ова обавеза председника могла би бити врло неодређена јер, зависно од случаја, потреба за информацијом варира од једног до другог члана управе. Ова неодређеност могла би проузроковати једну непожељну појаву, а то је довођење појединог члана управе у искушење да тврди да дата информација није била довољна да би нпр. настојао да поништи одлуку или да избегне своју одговорност. Дакле, логично је да председник ради „*proprio motu*“. Такође, треба имати у виду да би обавезивање председника одбора да прибавља информације без икаквог захтева чланова одбора доводило до парадоксалног резултата: боље третирање чланова одбора од акционара, иако сваки законодавац намерава да заштити више ове друге. Наиме, информисање акционара традиционално претпоставља њихово ангажовање као заинтересованих: било да они захтевају слање докумената, било да одлазе у седиште друштва да би направили увид у захтевана документа. Било би, дакле, парадоксално да на пољу иницијативе за информисање чланови управе имају бољи третман од акционара. Стога, сматра друга група аутора, подстицај за прибављање информација треба да дође од чланова управе.¹¹⁾

Али, чини се да горњи став треба ипак посматрати флексибилније. Тешко је не отети се утиску да се може ставити председнику обавеза преузимања иницијативе прибављања претходних информација онда када он зна да постоје значајна питања која чланови одбора морају да проуче пре седнице. Оваква обавеза не само да би била на линији добре вере која мора да постоји на релацији председник-чланови одбора, већ је налаже разборитост и опрезност. Дајући претходне информације председник би се обезбедио од сваког приговора недовољних информација и других последица које би могле да следе.

б) *Природа информације* – Питање природе информације своди се на питање: шта је, у ствари, информација неопходна члановима одбора? Чини се да је на ово питање немогуће дати генерални одговор. Дакле, ово питање може добити само одговор према прилици, зависно од околности. Неопходна информација не може бити иста за рутинску седницу одбора и ону седницу на којој се разматра нпр. питање реорганизације друштва.¹²⁾

Иако одговор на питање о природи информације не може добити никакво ближе одређење, ипак би се могло сматрати да се са питањем информисања о дневном реду седница одбора долази на нешто сигурнији терен. Навођење дневног реда је прва информација која се дугује члановима одбора. Упоредно право показује да је обавештење о дневном реду углавном факултативно, изузев ако је оно наметнуто статутом или пословником. Пракса показује да и у случају навођења

11. Ово мишљење заступају нпр.: Guyon Y., *Droit des affaires*, Tome 1. – *Droit commercial général et Sociétés*, Paris, 11. éd., 2002, par. 324.; Reinhard Y., *Chronique de législation et de jurisprudence françaises, Sociétés et autres groupements*, n. 4. – *Administrateurs. Droit à l'information*, RTD com. 1/1989, стр. 82.; Baillod, *op. cit.*, стр. 10.

12. Reinhard, *op. cit.* (1/1989), стр. 83.

дневног реда одбор није везан и може прихватити свако друго питање. Разлог за овакву праксу лежи у потреби максимално ефикасаног функционисања одбора. Међутим, поставља се питање да ли је таква пракса потпуно у складу са правом информисања чланова одбора, ако је навођење дневног реда прва информација која им је потребна.

Доиста, обавештење о дневном реду може бити од малог значаја онда када се питања стављена на дневни ред односе на текуће управљање. Напротив, информација о дневном реду постаје битна онда када треба расправљати о значајним питањима за будућност друштва. У овом другом случају чини се да део нужних информација којима треба да располаже члан одбора представља упознавање са дневним редом. У складу с тим, могућност уношења у дневни ред новог питања у току седнице постојала би само у случају када су сви чланови одбора присутни или имају директну техничку комуникацију, разуме се, под условом да расправа о том питању не захтева неку претходну информацију.

Али, смисао права информисања иде и преко информације о дневном реду и претендује на претходне информације о појединим питањима на седници одбора.¹³⁾ Признавање таквог права може бити од значаја за одлучивање чланова на седницама одбора. Оно поприма суштински значај у случају расправе о тешким питањима, нарочито када су гледишта супротстављена. Сагледавање проблема некада се неће моћи остварити без доброг познавања података, за шта није довољно неких десетак минута упознавања на седници већ њихово претходно прибављање и анализирање. Ни конструктивна дискусија није могућа без претходног информисања свих чланова о проблему. Дакле, право информисања чланова је право на претходну информацију о сваком питању управљања друштвом.

в) *Ширина информације* – И одговор на питање о ширини права информисања може да буде само генерално формулисан. Могло би се рећи, дакле, да чланови одбора треба да врше ову прерогативу у складу са интересом друштва, што значи да не би требали спутавати деловање председника непрестаним захтевима и питањима или тражити информације о пословима који нису у њиховој надлежности.¹⁴⁾ Стога ширина овог права може бити одређивана од случаја до случаја. Са пуно разлога стоји неодређеност: неспорна је велика различитост конкретних ситуација, тако да су судови суверени у процени овог питања.

У складу са горњом неодређеношћу стоји и неодређеност дужника информације. Дужник информације је, генерално узето, председник-генерални директор-извршни директор. Али, ако у закону нема прецизне одредбе, у свакој конкретној ситуацији би се просуђивало да ли члан одбора може тражити и друге изворе информације. Мисли се на комитете предузећа, ревизоре итд. Швајцарски законодавац прави разлику између тражења обавештења и консултовања документа. Право захтевања обавештења није исто током и ван седнице. Током седнице обавештење се може тражити од сваког лица са функцијом управљања.¹⁵⁾ Изван

13. Baillod, *op. cit.*, стр. 8-9.

14. Cozian M.-Viandier A.-Deboissy F., *Droit des sociétés*, Paris, 2002, 15. éd., par. 642.

седнице чланови управног одбора могу захтевати од лица са функцијом управљања само податке о кретању предузећа, а да би се добиле информације о једном одређеном послу потребно је одобрење председника управног одбора.¹⁶⁾ У случају одбијања председника, управни одбор одлучује о том захтеву.¹⁷⁾ Увид у документа може се остварити само уз одобрење председника или, ако он то одбије, управног одбора.¹⁸⁾

џ) *Рок информисања* – Следећа несигурност односи се на рок информисања. И овде се може баратати са једним доста неодређеним појмом „довољног рока“: када је претходна информација неопходна члану одбора, он је мора добити у довољном року. Шта ће се, међутим, сматрати довољним роком зависи од случаја до случаја и процене конкретне ситуације.

Предвиђање довољног рока ризикује да у одређеним ситуацијама произведе тешкоће (нпр. врло често рачуноводствени документи добијају дефинитиван облик тек пред саму седницу), што никако не сме да утиче на право информисања. Непопштовање рока информисања може само да оправда захтев за одгађање седнице.

д) *Модалитети информисања* – И питање модалитета вршења права информисања спада у деликатна питања. Ова деликатност долази до изражаја најпре код разматрања могућности пружања усмене информације. Наиме, нереално је захтевати у свим околностима изручивање писмених докумената. Међутим, усмена информација носи тежину доказивања – увек постоји опасност негирања да је уопште дата.

За прибављање писмене информације везује се дилема: да ли чланови одбора могу претендовати на то да им буду достављени документи или да добију информацију увидом у документа у седишту друштва? Ни овде се не може дати прецизан одговор. Онда када би председник требало да прибави члановима одбора минимум информација, чини се да би слање докумената члановима одбора био ваљан облик информисања. Дилема се јавља управо у односу на одређене информације које захтева поједини члан одбора. С једне стране, ако је, у складу са новом тенденцијом јачања права информисања и увида, друштво дужно да акционарима учини доступним, на њихов захтев, информације и документа, онда би се, аналогно томе, и чланови одбора требали ставити у положај да врше увид у документа у седишту друштва. С друге стране, одбијање председника да пошаље документа члану одбора који се жели припремити за седницу може да проузрокује развијање сумње, напетости и неповерења као и ревносније, некад и претеране, контроле рада председника одбора.

ђ) *Перманентно информисање* – Досадашње излагање вршења права информисања односило се на претходно информисање чланова одбора. Евидентно је да

15. Чл. 715а. ст. 2. СО.

16. Чл. 715а. ст. 3. СО.

17. Чл. 715а. ст. 5. СО.

18. Чл. 715а. ст. 4. СО. Chaude, *op.cit.*, стр. 166.

свођење права информисања чланова само на облик претходног информисања значи прихватање врло уске концепције овог права. Информисање треба посматрати шире, у свим његовим аспектима: информисање пре седнице, током седнице и независно од сваке седнице. У том случају се ради о перманентном информисању које се врши у циљу надзора.

Ширину перманентног права информисања је тешко дефинисати. Могло би се рећи да се ради практично о неограниченом праву информисања. Једина граница која би могла бити установљена је граница на основу злоупотребе права: захтевање информисања са намером да се нашкоди друштву. Али, неограничено право перманентног информисања могло би да води ка томе да акционарско друштво постане „кућа без тајне“.¹⁹⁾ Отуда сва деликатност одређивања ширине овог права.

Чини се да у погледу модалитета перманентног информисања не би требало бити спора. Најпре, захтев за информисање требало би да буде упућен председнику одбора, а не да сами чланови дају налоге у том правцу, што је швајарски Code des obligations прецизно регулисао.²⁰⁾ Такође, логично би било очекивати да се информација добија увидом у документа у седишту друштва и, евентуално, прављењем копије.

Повреда права информисања

Које мере стоје на располагању члану одбора који се суочи са одбијањем информације? Арсенал мера може да иде од захтевања принудног извршења информисања до санкције у виду поништавања одлука одбора.

Када је реч о принудном извршењу информисања, основно питање које се поставља је да ли је оно увек корисно. Постоје, наиме, ситуације у којима принудним путем добијена информација не значи више ништа јер су је догађаји претекли. Оваква ситуација постојаће онда када се захтева и потребно је да информација стигне у одређеном року. Уколико се у том одређеном року не прибави, информација више није од користи. Тако на пример, захтеву за неопходним обавештењима о појединим питањима из дневног реда најављене седнице одбора неопходно је удовољити пре седнице, а такође оставити подносиоцу захтева довољан рок за анализирање података.

Средство за принудно извршење права информисања је захтевање одлагања седнице одбора. Треба признати члановима одбора могућност коришћења овог средства сваки пут када питања која се расправљају током седнице нужно захтевају претходну информацију. Ово, разуме се, под условом да се утврди да је одгађање неопходно за прибављање комплетне информације. Штавише, ова мера би се могла сматрати и превентивном мером.

19. Baillod, *op.cit.*, стр. 13.

20. В. примедбу 16.

У духу претходне мере била би без сумње и могућност, у случају нерасполагања неопходним информацијама, да чланови одбора постигну одгађање седнице која је у току.

Пракса је показала да сасвим закаснела информација добијена принудним извршењем може да изазове последице као што је нпр. да члан одбора буде у међувремену опозван.²¹⁾

Друга могућа мера је поништавање одлуке одбора. Ова мера изазива највише пажње због питања основа овакве санкције, уколико закон не предвиђа санкцију за повреду права информисања, односно уколико одредба о праву информисања није императивна одредба. Доктрина сматра да, у случају ћутања закона о праву информисања чланова одбора и о повреди овог права, основ захтевања поништења одлуке одбора лежи у одредбама о функцији одбора. Дакле, позивање на улогу одбора, на генерално овлашћење управљања, даје основ овој санкцији.²²⁾

Такође, увлачење у спор одговорности председника одбора стоји као средство члановима одбора. У овом случају би успех тужбе зависио од доказивања штете која је настала члану одбора повредом од стране председника његове обавезе да информише чланове одбора.

Осим личне одговорности председника одбора могла би се захтевати и одговорност друштва онда када је захтевање информације проузроковало опозив без оправданог разлога са функције члана одбора.

* * *

Начело транспарентности послова предузећа има за последицу да су у савременим државама све дуже листе закона и подзаконских аката који намећу обавезу предузећима да објаве неке од својих операција. Истовремено, начело транспарентности има за последицу такође и да су у савременим законима о привредним друштвима све дуже листе обавеза тзв. унутрашње транспарентности. Оно што је дуго времена третирано само као потреба информисања, чак и када је информисање нужно, трансформисало се у право информисања. Операционализујући начело транспарентности али и начело јачања одговорности данашњи законодавац предвиђа, у циљу заштите како јавног тако и приватног интереса, право информисања у корист заинтересованих лица. Један сегмент права информисања чини право информисања чланова одбора акционарског друштва.

Снажан тренд унапређења корпорацијског управљања акционарског друштва сили данашњег законодавца да изричито предвиди ово право чланова одбора. Истина, и сама функција управљања даје основ члановима одбора да се позивају на своје право информисања, али изричито предвиђено право иде у правцу идеје јачања одговорности и отклања могуће недоумице у пракси и странпутице у суд-

21. Чувена пресуда *Demery* у француској судској пракси; Baillod, *op.cit.*, стр. 14.

22. Baillod, *op. cit.*, стр. 15-16.

ској пракси. Једна уопштена формулација, слична оној у чл. 225.-35. француског *Code de commerce*, била би не само довољна већ би оставила простор да се поштују нужне нијансе овог права.

Овај кратак поглед бачен на један аспект живота акционарског друштва придружује се актуелној расправи о новом Нацрту Закона о привредним друштвима.

Dragana Knežić-Popović, Ph.D.
Senior Research Fellow at the Institute of Comparative Law, Belgrade

Right to Information of Members of the Board of Directors in Company Limited by Shares

Summary

The world of business as such could hardly evade information which is a vital social value today. The right to information of the executive board (board of directors), which operationalises principles of responsibility and transparency in the functioning of organs of a public company, became one of the vital legal institutes of the corporate governance. The analysis of the right to information of the board members (request for information, nature of information, scope of information, terms of information, modes of information, permanent information), as well as the breaches of the right to information (enforced acquirement of information, annulment of the board decisions, responsibility of president and society) prove its frame could not be easily fixed. However, it should not be a reason for legislator to ignore the right itself.

Key words: *right to information, information, public company limited by shares, members of the board of directors.*